

Vergaderjaar 2018–2019

29 362

Modernisering van de overheid

Nr. 279

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 4 juni 2019

Ruim een jaar geleden formuleerden Rijk en medeoverheden de ambitie om een aantal urgente maatschappelijke opgaven gezamenlijk aan te pakken. De transitie naar een duurzame samenleving, het zorgen voor voldoende woningen die passen bij de wensen en mogelijkheden van bewoners en het tegengaan van eenzaamheid zijn opgaven die we niet alleen op kunnen lossen. Dit vraagt om een effectief en interbestuurlijk samenspel waarbij de inhoudelijke opgave voorop staat en we niet langer redeneren vanuit «je gaat erover, of niet». Dat is ook wat de Raad van State concludeerde in zijn periodieke beschouwing naar de interbestuurlijke verhoudingen.

Op 14 februari 2018 ondertekenden we daarom de Programmastart interbestuurlijk programma (IBP). Met het IBP hebben we de basis gelegd voor een langdurige programmatische samenwerking. Samenwerken vanuit gelijkwaardig partnerschap, waarbij iedere partij vanuit de eigen expertise, verantwoordelijkheid en mogelijkheid bijdraagt. Voor bedrijven en inwoners werken we samen als één overheid. Een jaar later zien we dat interbestuurlijke samenwerking daadwerkelijk leidt tot betere oplossingen en resultaten. Resultaten waar de mensen in Nederland echt iets aan hebben.

In deze brief, die ik mede namens Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Interprovinciaal Overleg en Unie van Waterschappen stuur, ga ik namens het kabinet in op de resultaten van afgelopen jaar en de gezamenlijke agenda voor de komende periode om de interbestuurlijke samenwerking en maatschappelijke opgaven uit het IBP verder te brengen.

De maatschappelijke opgave centraal

Met het IBP hebben we afgesproken in te zetten op urgente maatschappelijke opgaven, die alleen gerealiseerd kunnen worden door een gezamen-

lijke inzet. We werken vanuit het besef dat we elkaar nodig hebben om tot goede resultaten te komen. We hebben gekozen om ons te richten op negen urgente opgaven en een aantal overkoepelende thema's.

	Opgave
Fysiek	 1. Samen aan de slag voor het klimaat
	 2. Toekomstbestendig wonen
	 3. Regionale economie als versneller
Sociaal	 4. Naar een vitaal platteland
	 5. Merkbaar beter in het sociaal domein
	 6. Nederland en Migrant goed voorbereid
Overkoepelend	 7. Problematische schulden voorkomen en oplossen
	 8. Goed openbaar bestuur in een veranderende samenleving
	 9. Passende financiële verhoudingen
	 10. Overkoepelende thema's

Niet de sectorale indeling van «Den Haag» is leidend, maar de maatschappelijke opgaven die samenkomen in gemeenten, provincies en waterschappen is bepalend voor de samenwerking. Het IBP helpt ook om verbinding, een «rode draad», aan te brengen *tussen* opgaven. Door de blik en invalshoek van meerdere overheden krijgen we dit voor elkaar.

Dwarsverbanden

Door samen meer integraal te kijken naar de verschillende opgaven die op het landelijk gebied afkomen is de opgave «Naar een vitaal platteland» geformuleerd met een agenda die afhankelijk van de regionale opgave gericht is op kwaliteit en leefbaarheid van het landschap, transitie naar kringlooplandbouw, waterbeheer en waterkwaliteit, gezondheid van de mens, gezonde ecosystemen en klimaatdoelstellingen. In vijftien kansrijke gebieden ontwikkelen we een samenhangende aanpak om een vitaal, leefbaar en ecologisch duurzaam platteland te behouden en te versterken. Provincies, gemeenten en waterschappen beslissen hier samen met het Rijk over de gebiedsvoorstellen die vanuit de regio zijn geformuleerd.

De opgave om tot een toekomstbestendige woningmarkt te komen vraagt niet alleen om de bouw van voldoende woningen, maar ook rekening te houden met de veranderende weersomstandigheden zoals hevige regenbuien en hittestress. Daarnaast zullen we moeten zorgen voor voldoende woningen voor specifieke doelgroepen als ouderen, studenten, mensen in beschermd wonen en statushouders. We werken samen verder aan de nadere uitwerking van de acties uit de Nationale woonagenda en aan een actualisatie van de afspraken uit de opgave «Toekomstbestendig wonen». Vanuit de maatschappelijke opgave kijken we waar we elkaar kunnen versterken.

De verbinding tussen Zorg en Veiligheid, een evidente «cross-over» op het niveau van wijken, staat inmiddels hoog op de agenda. De doelgroep is hierbij breed gekozen: kwetsbare personen. Dit zijn bijvoorbeeld personen met verward gedrag, in het sociaal domein en zorg- en veiligheidsdomein maar ook anderen die problemen hebben binnen meerdere domeinen.

Voor de fase die nu start, wordt gekozen voor een structuur die ondersteunt bij het doorvoeren van ontwikkelingen en die zorgt voor verbinding binnen de regio, tussen de regio's onderling en tussen de regio's en relevante landelijke programma's. Het gaat hier onder meer om programma's zoals de implementatie van de Wet verplichte ggz, de Wet zorg en dwang en de Wet forensische zorg, de Meerjarenagenda Beschermde Wonen en Maatschappelijke Opvang, de implementatie van de Ketenveldnorm beveiligde zorg en levensloopfunctie/Continuïteit van Zorg, de Meerjarenagenda Zorg- en Veiligheidshuizen, de Aansluiting forensische en reguliere zorg in het kader van het programma Koersen Kansen, de Aanpak personen met verward gedrag. Het gaat om personen die in een sociaal-maatschappelijke kwetsbare positie terecht zijn gekomen. Onlosmakelijk is daarbij ook hulp nodig bij wonen, schulden en/of andere problemen. Zo dragen we bij aan de sociale leefbaarheid in wijken.

Voor de aanpak van problematische schulden zitten nu zeven ministeries, zes uitvoeringsinstanties en gemeenten aan tafel om samen tot werkbare arrangementen te komen.

Interbestuurlijke samenwerking loont

We zien dat gezamenlijk werken aan maatschappelijke opgaven leidt tot betere oplossingen en resultaten.

Klimaatverandering is bij uitstek een maatschappelijke opgave die zich niet houdt aan grenzen en waarbij de verschillende overheden elkaar nodig hebben om samen tot betere oplossingen te komen. Daarom is in het Ontwerp Klimaatakkoord de afspraak gemaakt om te komen tot 30 Regionale Energiestrategieën (RES). Ondersteund vanuit het IBP hebben het Rijk en de medeoverheden de governance van de RES vormgegeven. Dit heeft geleid tot een gezamenlijk Nationaal Programma RES waarin 30 regio's worden ondersteund bij het maken van de RES. Op die manier komen de regio's gezamenlijk tot keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie infrastructuur. Het IBP werkt samen met het Nationaal Programma RES om te komen tot een «startfoto» van elke regio. In die «startfoto» worden alle vraagstukken en relevante partijen die spelen rond de RES in beeld gebracht. Dit dient als basis om kennisvragen te beantwoorden, kortdurende ondersteuning te bieden en bestuurlijke en financiële vraagstukken op te pakken.

Sommige opgaven vragen vooral samenwerking tussen Rijk en gemeenten. Dit geldt bijvoorbeeld voor de totstandkoming van de Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV) waar Rijk en gemeenten tot nadere samenwerkingsafspraken zijn gekomen over de realisatie van een landelijke netwerk van begeleidings- en opvangvoorzieningen voor migranten zonder recht op verblijf of rijksopvang. In 2019 startten 5 gemeenten een pilot voor deze opvang, die later wordt uitgebreid naar ongeveer 8 locaties. Daarnaast werken Rijk en gemeenten bijvoorbeeld samen aan de veranderopgave inburgering waarbij gemeenten meer regie krijgen over de uitvoering van inburgering en aan gezamenlijke uitgangspunten voor de flexibilisering van de asielketen (proces van asielopvang naar huisvesting).

Rijk en gemeenten zijn in het kader van de brede schuldenaanpak aan de slag om het aantal mensen met problematische schulden substantieel terug te dringen en mensen met schulden effectiever te helpen door beginnende schulden vroeg te signaleren en stapeling te voorkomen en door mensen die minder zelfredzaam zijn te ontzorgen. Verder werken Rijk

en gemeenten aan een merkbaar beter sociaal domein door onder andere een gezamenlijke actieagenda op te zetten rond de aanpak van laaggeletterdheid en gezamenlijk een ondersteuningsprogramma Lokale Preventie-akkoorden op te zetten. In de bijlage bij deze brief is een overzicht opgenomen met nog meer resultaten van afgelopen jaar¹.

Maar het gaat niet vanzelf

Gelijkwaardig samenwerken vanuit de maatschappelijke opgave betekent niet dat we het altijd met elkaar eens zijn en dat samenwerken zonder slag of stoot gaat. De uitdaging in het werken als één overheid ligt vooral in het zorgen voor het integraal en domeinoverstijgend aanpakken van de maatschappelijke opgaven. Dit is geen vanzelfsprekendheid; de werkelijkheid van onze organisaties en volksvertegenwoordiging zijn vaak sectoraal ingedeeld. Dit vraagt dat we elkaar af en toe de ruimte geven, met elkaar mee moeten bewegen en elkaar aanspreken. We hebben in ons partnerschap soms te maken met forse discussies en tegengestelde belangen. Zo hebben we bijvoorbeeld in het sociaal domein stevige gesprekken gevoerd over de toereikendheid van middelen. De afgelopen periode gingen deze gesprekken met name over de zorgen van gemeenten over de tekorten bij de uitvoering van de jeugdzorg en de zorg voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. Op 27 mei jongstleden is uw Kamer per brief geïnformeerd over de uitkomsten van dit overleg en de weerslag die dit heeft gehad op de voorjaarsbesluitvorming voor jeugdzorg en de GGZ (Kamerstukken 31 839 en 34 477, nr. 657). Interbestuurlijke samenwerking vraagt continu onze aandacht en leidt tot betere resultaten zolang we de opgaven voorop stellen, aandacht hebben voor ieders positie en blijven investeren in ons partnerschap en samenwerking over de domeinen heen.

Gezamenlijke agenda en aandachtspunten

Met het IBP geven we ruimte voor de beweging waarin wordt ingezet op meer samenwerking om onze inwoners beter te bedienen en waarin we uitgaan van vertrouwen tussen overheden. Dit levert een belangrijke bijdrage aan het vertrouwen van mensen in de politiek én aan het verder helpen van maatschappelijke opgaven.

Uiteraard signaleren we na een jaar IBP een aantal aandachtspunten waar we de komende periode gezamenlijk mee aan de slag gaan.

Aandacht voor samenwerking blijft nodig

We zijn voortvarend aan de slag gegaan om samen te werken vanuit gelijkwaardig partnerschap. Dit proces zal zich organisch verder moeten ontwikkelen. Alle deelnemende partijen zetten zich hier krachtig voor in. Tegelijkertijd dwingt de realiteit ons tot de conclusie dat deze nieuwe vorm van samenwerking pas zijn volledige betekenis zal krijgen door veelvuldig en intensief in de praktijk te werken vanuit de nieuwe uitgangspunten. Dat is niet alleen te realiseren door een wilsbesluit, maar vooral door veelvuldige praktijktoepassing. Hiermee is in de afgelopen periode een krachtig begin gemaakt.

Verder werken aan maatschappelijke opgaven

Ook in 2019 gaan we verder met het gezamenlijk werken aan oplossingen voor de maatschappelijke opgaven waar Nederland voor staat. In de

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

bijlage bij deze brief zijn, naast de resultaten van afgelopen jaar, ook de mijlpalen voor 2019 weergegeven².

Alle opgaven vragen om een samenhangende aanpak waarbij we vanuit het IBP ministeries, provincies, gemeenten en waterschappen bij elkaar brengen. Het IBP levert procesondersteuning of kennisondersteuning aan de verschillende maatschappelijke opgaven om zo betere interbestuurlijke samenwerking te realiseren, inhoud te verdiepen en netwerken te verbreden. Hierbij is speciale aandacht voor dwarsverbanden *tussen* de opgaven. Daarnaast is er een pool van experts die op lokaal, regionaal of landelijk niveau interbestuurlijke samenwerking kunnen ondersteunen en versnellen of juist over specifieke expertise beschikken wanneer deze in de eigen organisatie niet beschikbaar is. Ook is er een overlegstructuur rondom het IBP om de voortgang van de maatschappelijke opgaven te monitoren, knelpunten binnen opgaven te signaleren en dwarsverbanden tussen opgaven verder te helpen.

Bij elkaar in de keuken kijken en leren

Om resultaten te bereiken is samenwerking nodig. Samenwerking begint bij het kennen van elkaar en elkaar weten te vinden. Dat betekent ook het kennen van de motivatie en belangen van de ander. Daarom faciliteren we als IBP bliksemstages, zowel ambtelijk als bestuurlijk, om bij gemeenten, provincies, waterschappen of ministeries onder het mom «Mag in eens in jouw schoenen staan» een korte periode mee te lopen. Op deze manier komen we er achter wat er bij een ander speelt, waar de zorgen zitten en waar de potentie zit om het met elkaar nog beter te doen.

Daarnaast benutten we het IBP als leeromgeving om te leren van de verschillende aanpakken binnen de opgaven om tot innovatieve oplossingen te komen. Zo wordt een aantal gemeenten bijvoorbeeld ondersteund bij het verbeteren van de financiële beheersbaarheid binnen het sociaal domein met van een visitatiecommissie. Deze visitaties moeten leiden tot aanbevelingen die voor alle gemeenten bruikbaar zijn.

Kennis voor alle overheden

De maatschappelijke opgaven zijn complex, omvattend en vergen een innovatieve aanpak. Dit gaat samen met nieuwe kennisvragen en uitwisseling tussen beleid en uitvoering. Het feit dat de maatschappelijke opgaven samenkomen op het lokale en regionale niveau leidt tot een brede behoefte om beschikbare kennis op een slimme manier te delen en tegelijkertijd meer toe te spitsen en toepasbaar te maken voor de medeoverheden. Vanuit het IBP zullen we in kaart brengen welke kennis er vanuit de nationale kennisinstellingen en planbureaus per maatschappelijke opgave al beschikbaar is, wat nodig is en waar de behoefte ligt zodat we een traject kunnen starten om kennis beter toepasbaar te maken voor het lokale en regionale niveau.

Toekomstgerichte bestuurlijke en financiële verhoudingen

Opgavegericht werken leidt tot mooie resultaten, maar roept ook vragen op over toenemende samenwerkingsverbanden, verantwoordelijkheidsverdeling, passende financieringsinstrumenten, wijze van verantwoorden over geld en de financiële verhoudingen. Daarom kijken we samen naar mogelijke oplossingen om dit richting de toekomst te bestendigen. Zo werken we bijvoorbeeld aan een nieuwe Code interbestuurlijke verhou-

² Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

dingen waarin we komen tot een nieuwe set aan spelregels die past bij deze werkwijze.

Lokale en regionale praktijk voorop

Er is steeds meer aandacht voor het opstellen van een gebiedsgerichte aanpak. De afgelopen tijd hebben we, door middel van bijvoorbeeld City Deals, veel ervaring opgedaan met vraaggerichte samenwerking waarbij we van onderop vraagstukken vanuit de regio centraal stellen. Daarnaast werken we aan woondeals met een aantal grootstedelijke regio's om te komen tot versnelling van de bouw voor korte termijn en brede gebiedsontwikkeling voor de lange termijn.

In het kader van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) starten we stapsgewijs met de inrichting van Omgevingsagenda's waarin de vier opgaven uit het IBP die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving en de andere gebiedsgerichte trajecten op elkaar worden aangesloten zodat een samenhangende aanpak ontstaat. Het programma bevolkingsdaling werkt in 2019 en 2020 aan maatwerktrajecten in zes krimp- en anticipeerregio's. In de regio's waar ook een Regio Deal wordt uitgewerkt, gebeurt dit in samenhang. Het doel is om de opgaven door demografische veranderingen in de gebieden te verbinden aan de regionale kracht, en de kansen van nationale transities.

Om versnelling van het oplossen van maatschappelijke opgaven tweemaal te brengen is een brede beweging nodig om de lokale en regionale praktijk voorop te stellen waarbij we gezamenlijk werken aan het oplossen van concrete knelpunten. Vanuit het IBP zetten we daarom de komende periode in op het ondersteunen van de lokale praktijk en knelpunten en goede voorbeelden nog meer naar Den Haag te halen. In gemeenten, provincies en waterschappen komen de maatschappelijke opgaven immers samen.

Samenwerken over de grens

We zien het belang van samenwerking met de grensregio's en werken daarom de komende tijd verder aan de kwaliteit van de grensinformatiepunten voor vragen over belastingen, sociale zekerheid of banen. Zij helpen inwoners in de grensstreek met Vlaanderen en Duitsland praktische problemen op te lossen. We zetten sterker in op arbeidsbemiddeling naar vacatures aan weerszijden van de grens. Om maatschappelijke opgaven in de grensstreek goed aan te pakken is de overlegstructuur tussen alle overheden aan weerszijden van de grens aangepast aan de actualiteit.

Tot slot

Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen dragen samen de verantwoordelijkheid voor een goed bestuur van Nederland. Een goed samenspel is daarmee noodzakelijk en interbestuurlijke samenwerking is een belangrijke factor om te komen tot goede resultaten voor maatschappelijke opgaven. We hebben groot vertrouwen in elkaar, ons bestuurlijk partnerschap en de wil om samen tot oplossingen te komen voor de uitdagingen van de toekomst. We werken de komende periode dan ook gezamenlijk verder om de samenwerking als één overheid verder vorm te geven en in de toekomst te bestendigen.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.H. Ollongren